UOT 376

Z.Məmmədova
müəllim
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
AZ1000 Bakı ş., Ü.Hacıbəyli 68

XÜSUSİ QAYĞIYA EHTİYACI OLAN UŞAQLAR ÜÇÜN TƏLİM STRATEGİYALARI

Açar sözlər: *Xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqlar, strategiya, differensial təlim, sosial və emosional yardım, qabiliyyət, maraq*

Xüsusi qayğiya ehtiyaci olan və təhsildə çətinlikləri olan uşaqların müxtəlif xarakterli inkişaf xüsusiyyətlərinin, təhsillə bağlı ehtiyaclarının, sağlamlığının və inkişaf səviyyəsinin müəyyənləşdirilməsi onlarla aparılan təlim işinin səmərəliyindən asılıdır. Həmçinin, belə uşaqların təhsil ehtiyaclarının təmin edilməsi məqsədilə düzgün təlim strategiyalarının müəyyənləşdirilməsi vacib şərtlərdəndir.

З.Мамедова

СТРАТЕГИИ ОБУЧЕНИЯ ДЛЯ ДЕТЕЙ С ОСОБЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ

Ключевые слова: *дети с особыми потребностями, стратегия, дифференциальное обучение, социальная и эмоциональная поддержка, способности, интерес.*

Определение различных характеристик развития, образовательных потребностей, здоровья и развития детей с особыми потребностями и трудностями в обучении зависит от эффективности их учебной работы.

Z.Mamedova

LEARNING STRATEGIES FOR CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS

Key words: *children with special needs, strategy, differential learning social and emotional support, ability, interest*

Characterizing the various characteristics of development, educational needs, the level of health and development of children with special needs and learning difficulties depends on the effectiveness of their educational work. It is

also important to identify appropriate learning strategies to meet the educational needs of these children.

Ölkəmizdə 1999-cu ildən təhsil sistemində həyata keçirilən islahatın əsas məqsədlərindən biri təhsil alanların tələb və ehtiyacları nəzərə alınaraq onların istedad və qabiliyyətlərinin inkişafına yönəldilməsidir. 2005-ci ildən "Xüsusi qayğıya ehtiyacı olan (sağlamlıq imkanları məhdud) uşaqların təhsilinin təşkili ilə əlaqədar İnkişaf Proqramı" həyata keçirilir. Proqram çərçivəsində 17 ümumtəhsil məktəbi və 13 uşaq bağçasında 200-dən çox sağlamlıq imkanları məhdud uşaq inklüziv təhsilə cəlb olunmuşdur.

Azərbaycan Respublikası Prezidenti tərəfindən 2013-cü il 24 oktyabr tarixli Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyasının qəbul olunması hazırkı dövrün tələblərinə uyğun olaraq təhsil sisteminin formalaşdırılmasında mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Strategiyada beş strateji istiqamətdə genişmiqyaslı tədbirlər nəzərdə tutulur. Strateji hədəflər və tədbirlərin 4.3-cü bəndində "... xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqlar üçün təhsil və inkişaf"ının da nəzərə alınması vacib hesab edilir. Bu baxımdan xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqların dəstəklənməsi, təlim və fəaliyyətinin düzgün təşkil edilməsi yalnız bir müəssisənin, bir kollektivin işi ola bilməz. Bu ümumdövlət qayğısı və ümumxalq işidir.

Təhsil sistemi əqli və fiziki durumundan asılı olmayaraq bütün uşaqları əhatə etməli, onların hər birinin təhsil tələbatları, fərdi xüsusiyyətləri nəzərə alınaraq bərabər imkanlar yradılmalıdır. Xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqların öz yaşıdları ilə eyni şəraitdə təhsil almaları onların inkişafı üçün geniş imkanlar yaradır. Belə ki, qabiliyyət və ehtiyaclarından asılı olmayaraq uşaqların hamısı təlm prosesində birgə iştirak edir və təlim prosesinin tam hüquqlu üzvünə çevrilirlər. Prosesin belə düzgün qurulması onların hər birinin fərdi keyfiyyətlərinin, ehtiyaclarının və istedadlarinin aşkarlanaraq dəstəklənməsinə imkan yaradir.

Xüsusi qayğiya ehtiyaci olan və təhsildə çətinlikləri olan uşaqlar araşdırılıarkən aydın olur ki, belə uşaqlarda müxtəlif xarakterli inkişaf xüsusiyyətlərinin, təhsillə bağlı ehtiyaclarının, sağlamlığı və inkişaf səviyyəsinin müəyyənləşdirilməsi də işin səmərəli qurulması üçün vacib şərtlərdəndir. Belə ki, xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqların təhsildə uğur qazanmasının və ya qazana bilməməsinin başqa səbələri də mövcuddur. Bu səbəblər uşağın ailə vəziyyəti ilə, onun təminatı ilə, ona təhsil verən mütəxəssislərlə və eyni zamanda onlarla olan qarşılıqlı münasibətlə bağlı ola bilər. Belə uşaqların cəmiyyətə və təhsilə uğurlu inteqrasiyası üçün bu şərtlərin nəzərə alınması vacibdir.

Azərbaycan Respublikasında sağlamlıq imkanları məhdud şəxslərin təhsili Azərbaycan Respublikasının qanunu ilə tənzimlənir. Bu qanun sağlamlıq imkanları məhdud şəxslərin təhsili sahəsində yaranan münasibətləri tənzimləyir, xüsusi təhsilin təşkilati-hüquqi və iqtisadi əsaslarını müəyyən edir.

Xüsusi təhsil ehtiyacları olan uşaqlarla işləyərkən onların maraq və qabiliyyətlərini nəzərə almaq, inkişaflarının təmin edilməsi məqsədilə səmərəli təlim mühitini yaramaq vacib şərtlərdəndir. Bu vacib məsələlərin həll edilməsi üçün müvafiq tədbirlərin vaxtında və düzgün tətbiq edilməsi hər bir müəllimdən pedaqoji ustalıq tələb edir.

Təlim fəaliyyətinin səmərəliliyini təmin etmək üçün uşaqların mənimsəmə imkanlarının aşkara çıxarılması da zəruridir. Onların mənimsəmə imkanlarının aşkara çıxarılmasında senzitiv dövrlər haqqında məlumatların toplanması əhəmiyyətli hesab olunur. Uşağın inkişafının ayrı-ayrı mərhələlərində psixikanın bu və ya digər istiqamətdə inkişafı üçün daha əlverişli şərait yaranır. Bu cür yaş dövrləri bu və ya digər psixi xüsusiyyət və keyfiyyətin inkişafı üçün nisbətən optimal olarsa, həmin dövrləri senzitiv dövrlər adlandıra bilərik. Məsələn, nitqin inkişafı üçün bir yaşdan beş yaşa qədər olan dövr, riyazi qabiliyyətlərin formalaşması üçün 15-20 yaş senzitiv dövr hesab olunur. Psixi inkişafın senzitiv dövrlərinin əhəmiyyətini qeyd edərək L.S.Vıqotski yazırdı: "Bu dövrdə hissi həssaslıq inkişafda dərin dəyişikliklər əmələ gətirərək onun bütün gedişinə müəyyən təsir göstərir. Başqa vaxtlarda həmin şərtlər özü tamamilə neytral olar, ya da inkişafın gedişinə əks təsir göstərə bilər. Senzitiv dövrlər bizim təlimin optimal müddətləri adlandırdığımız anlarla tam uyğun gəlir". Ona görə də uşaqlarla aparılan təlim işini onların psixi inkişaflarının "senzitiv" dövrlərinə uyğunlaşdırmaq təlim prosesini optimallaşdırmağın mühüm şərtlərindən biridir.

Xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqlar üçün təlim strategiyaları içərisində təlim prosesinin diferensiallaşdırılması mühüm əhəmiyyətə malikdir. Məlumdur ki, təhsil sistemində həyata keçirilən islahatların əsas məqsədlərindən biri, təhsil alanların maraq və qabiliyyətlərini nəzərə alaraq onların inkişafını təmin edən səmərəli təlim prosesinin qurulmasıdır. Təlim prosesinin müasir konsepsiyasında göstərilir ki, təhsil alanların gələcək fəaliyyətə hazır olmaları onların fərdi qabiliyyəti və daxili tələbatı ilə müəyyən edilir. Müasir təhsil sisteminin başlıca vəzifəsi uşağın təhsil ehtiyaclarının ödənilməsinə yönəldilməlidir. Belə ki, müasir təhsil sisteminin başlıca vəzifəsi şəxsin təhsil ehtiyaclarinin ödənilmənilməsini təmin etməkdir. Fundamental fəaliyyətin elmi əsaslarını təşkil etmiş diferensiallaşdırılmış təlimin təşkili həyata keçirməlidir. Diferensiallaşma pedaqoji texnologiya kimi uşaqların fərdi xüsusiyyətlərini, psixoloji durumunu nəzərə alaraq öyrənməyə, biliklər sisteminə yiyələnməyə maraqların yüksəldilməsinə xidmət edir. Diferensiallaşdırma eyni zamanda uşaqların fəallıq, sərbəstlik kimi fərdi xüsusiyyətləri ilə qarşılıqlı əlaqədə olub, bu keyfiyyətlərin inkişafını təmin etməklə yanaşı, həm də onun təhsil səviyyəsinin yüksəlməsinə geniş imkanlar açır. Araşdırmalr göstərir ki, tədris-təlim prosesində müvəffəqiyyətsizliyin, uğursuzluğun, verilən materialın mənimsənilməsində ləngimənin pedaqoji-psixoloji məsələləri müxtəlif formalı diferensial yanaşmanın tətbiqi nəticəsində həll edilə bilər. Bu problemlərin həlli ilə bağlı təlimin məzmununun, metodlarının,

təşkilat formalarının müasir tələblər səviyyəsində qurulması məqsədəmüvafiqdir.. Başqa sözlə, hər bir təhsil alanın intellektual, psixofiziki imkanları nəzərə alınaraq mövcud proqramın məzmununun mənimsənilməsinə, onun reallaşdırılmasına və həm də fərdi ehtiyaclarına uyğun həyata keçirilməsinə istiqamətlənir. Bu ideya iki şərt daxilində daha səmərəli həyata keçirilə bilər:

- müvafiq təlim ənənələri saxlanmaqla;
- təhsil alanın təbii dərk etmə qabiliyyətinin inkişafının, onun əqli fəaliyyətinin formalaşma səviyyəsinə uyğunlaşdırılması.

Təlimdə diferensiallaşdırılmanın həyata keçirilməsi və inkişafı, bu halda kompensasiya edilmiş (müvazinətləşdirilmiş) təlimlə müşaiyət olunmalıdır. Əks halda, korreksiya və kompensasiyaya ehtiyacı olan uşaqların intellektual inkişafında ciddi maneələr, əngəllər və çətinliklər yaranacaq.

Differensial təlimi proses kimi başa düşmək lazımdır. Yəni tərbiyəçi uşaqlar üçün maksimum səmərəli şərait yaratmaq istədikdə daim bu təlimin differensiallaşdırılması məqsədi üzərində işləməlidirlər. Təlimin diferensiallaşması prosesinə başlamazdan əvvəl təlim prosesinin özünün nədən ibarət olmasına nəzər salmaq məqsədə uyğundur.

Təlimin diferensiallaşması haqqında düşünən mütəxəssis mütləq təlim prosesinin komponentlərinin hər birinin diferensiallaşması barədə düşünməlidir.

Bu komponentlər aşağıdakılardır:

Məzmunun diferensiallaşması. Bildiyiniz kimi təhsil sisteminə cəlb olunan hər hansı bir uşaq (xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaq və tipik uşaq) müəyyən bilik və bacarıqlara yiyələnməlidir. Bilik və bacarıqların lazımi səviyyəsini müəyyənləşdirmək üçün məzmun standartları müəyyənləşdirilmişdir. Məzmun standartları uşaqların müəyyən yaş səviyyəsində nəyi bilməli və bacarmalı olduqlarını müəyyən edir. Məzmun standartlarının reallaşması istiqamətində təlim prosesi planlaşdırılır.

Məzmun standartları təlimin nəticələrini müəyyən edərək məzmunun bütün uşaqlar tərəfindən mənimsəməsini təmin edir. Müəllimlər standartları reallaşdırarkən şagirdlərin standartların tələblərinə uyğun bacarıqlara yiyələnmələri məqsədilə gözlənilən məqsədə çatmağa onları motivasiya edirlər. Xüsusi təhsil ehtiyacları olan uşaqların müəyyən bacarıqlara yiyələnməsi məqsədilə diferensial təlim üsullarından istifadəyə üstünlük verilir. Təlim tapşırıqlarının onların anlama səviyyələrinə uyğun müəyyənləşdirilməsi işin səmərəli qurulmasına şərait yaradar.

Fərqli qabiliyyət və maraqlara, eləcə də fərqli öyrənmə xüsusiyyətlərinə malik uşaqlara eyni anlayış və bacarıqları necə öyrətmək olar? Dərs üçün ayrılmış məhdud vaxt çərçivəsində bunun öhdəsindən necə gəlmək olar?

Bunu nəzərə alaraq diferensial təlimin iki fundamental prinsipini qeyd etmək olar:

● Diferensiasiya bütün uşaqların ehtiyaclarını qarşılamaq üçün –onların nə öyrəndiyinə (məzmun), informasiyanı necə mənimsədiklərinə (informasiyanın

emalı), bilik və bacarıqlarını necə nümayiş etdirmələrinə (nəticə) və tədrisin harada və kiminlə baş tutmasına (təlim mühiti) dəyişiklik etməklə hazırlanmış öyrətmə metodudur.

● "Diferensiasiya təlim reseptlərindən ibarət toplu deyil. Əslində bu, uşaqların sinifdə lazımi təlim təcrübəsi qazanması üçün "öyrətmə və öyrənmə haqqında düşünmək tərzidir".

Bunu nəzərdə tutaraq, fərqli qabiliyyətlərə malik uşaqların təlim ehtiyaclarını ödəmək üçün istifadə edə biləcəyiniz xüsusi texnikalardan istifadə vacibdir:

1. Diferensiasiyaya keçid tədricən təşkil olunmalıdır.

Təhsil müəssisəsində çalışan mütəxəssislər bilirlər ki, hər bir uşağın güclü və zəif tərəfləri, arzu və istəkləri, maraq və dünyagörüşü vardır və hər bir uşaq xüsusi öyrənmə üslubuna malik olur. Bu da uşağın təlim prosesi zamanı göstərdiyi nailiyyətlərini həm sürətləndirir, həm də ləngidə bilir. Xüsusi təhsil ehtiyacları olan şagirdlər də istisna deyil. Ona görə də, şagirdə yönəlmiş təlim zamanı bütün şagird amilləri nəzərə alınmalıdır və onların üzərində səmərəli təlim prosesi qurulmalıdır. Şagirdlər üçün güclü olan tərəfləri daha gücləndirmək və bacardıqlarını daha da genişləndirmək üçün şərait yaradılmalıdır. Mütəxəssislər xüsusi təhsil ehtiyacları olan şagirdlərin bilmədiklərini və bacarmadıqlarını yox, bildiklərini, maraqlandıqlarını və bacardıqlarını daima nəzərə almalıdırlar və onlardan istifadə etməyi bacarmalıdırlar. Uşaqlara məşğələnin sonunadək iki-üç yazı işi mövzusundan birini seçərək yazı yazmaq təklif edilərsə bunu diferensiasiyaya tədrici keçidin başlanğıcı hesab edə bilərik.

2. Yüksək nailiyyətli şagirdlərə sıxlaşdırılmış (kompakt) proqram təqdim edilməlidir.

Üsullar və materiallar, tapşırıqlar və fəaliyyətlər planlaşdırılan zaman xüsusi təhsil ehtiyacları olan və hətta tipik şagirdlərin fərqli öyrənmə üslubları müəyyən edilməli və nəzərə alınmalıdır.

Deməli, təlimin diferensiallaşdırılması, müasir pedaqogikada qarşılıqlı əlaqədə olan müxtəlif təşkilati-pedaqoji tədbirlər əsasında uşaqların psixo-fiziki imkanları nəzərə alınaraq onların səmərəli təlim almaları və inkişaflarının təmin olunması üçün optimal təlim mühitinin yardılmasını tələb edir. Bu isə qeyd etdiyimiz kimi tədris-təlim prosesində müxtəlif yollarla həyata keçirilə bilər.

Diferensial təlim əhəmiyyətli hesab edilən məzmunu, müxtəlif öyrənmə və düşüncə tərzinə malik olan uşaqlara öyrətmək və mənimsəməni təmin etmək üçün tətbiq olunan təlim üsuludur. Qeyd etmək lazımdır ki, diferensial təlim nəinki xüsusi təhsil ehtiyacları olan uşaqlar, eyni zamanda normal uşaqların da təlim nailiyyətlərinin yüksəldilməsi üçün ən perspektiv və səmərəli təlim metodlarından biri hesab edilir. Ona görə də təlimin diferensiallaşdırılması prosesinə başlamazdan əvvəl, təlimin bir-biri ilə sıx əlaqədə olan əsas aspektlərini nəzərə almaq lazımdır:

- Məzmun və gözlənilən nəticə

- Öyrənənlərin bilik və bacarıqları, inkişaf və hazırlıq səviyyələri və xüsusi ehtiyacları
- Təlim üsulları, əyani vəsaitlər, əlavə təlim materialları, öyrənməni möhkəmləndirmək üçün tapşırıqlar
- Təlim nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsi üsulları.

Inklüziv komponentli sinifdə çalışan müəllimlər və onların köməkçiləri ailələrlə işləmək vərdişlərinə malik olmalı və onlarla mütəmadi səmərəli iş aparmalıdırlar. Xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqlarla təlim prosesində və dərsdən kənar tədbirlərdə aparılan işlərdə valideynlərin iştirakı və onların dəstəyinin zəruriliyi həlledici rol oynayır. Valideynlər bu prosesdə, həm də tərəf müqabili kimi çıxış etməlidirlər. Bu münasibətlərin formalaşmasında valideynlərə və təhsilalanlara aşağıdakı yardımın göstərilməsi xüsusilə əhəmiyyətlidir:

- Sosial və emosional yardım
- Informasiya mübadiləsi
- Valideynlərin uşaqların təlimində iştiraka cəlb edilməsi
- Uşaqlar və valideynlər arasında qarşılıqlı münasibətlərin yaxşılaşdırılması və səmərəliliyin artırılması

Xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqların inkişafı və təlim prosesində ailələrlə səmərəli əməkdaşlığın qurulması üçün müəllimlər aşağıdakı xüsusi strategiyaları nəzərə almalıdırlar

- Sosial və emosional yardım çərçivəsində müəllim və psixoloqun valideynlərlə birgə işinin təşkili
- Informasiya mübadiləsi çərçivəsində inklüziv təlim proqramlarının məzmunu;
- Uşağın inkişafında, davranışında müşahidə olunan irəliləyişlər, təlim prosesinin təkmilləşdirilməsi ilə bağlı toplanmış və ümumiləşdirilmiş informasiyalar barədə valideynlərin müntəzəm məlumatlandırılması
- Valideynlərin dərslərdə iştiraka həvəsləndirilməsi nəticəsində xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqlarla ünsiyyət və onların bir-biri ilə davranış vərdişlərinin inkişaf etdirilməsi.

Təlimin səmərəli təşkilini nəzərə alaraq müəllim müxtəlif temperamentli uşaqlar üçün öyrənməyə şərait yaradan təlim otağını təşkil etməlidir. Konkret davranışın hansı səbəbdən doğmasından asılı olmayaraq, müəyyən işdə iştirak etməkdən çəkinən, yaxud ümumiyyətlə aqressivlik göstərən uşaqlara münasibətdə istifadə etmək üçün müəyyən strategiya repertuarını inkişaf etdirməlidir.

Bəzi uşaqlar müəyyən işlərdə zəif iştirak edirlər, utanır, yaxud iştirak etməkdən çəkinirlər. Belə uşaqlar onları digər uşaqlarla sosial ünsiyyətə vadar edən davranışa tam şəkildə yiyələnə bilmirlər. Sosial davranışın inkişafını asanlaşdırmaq üçün müəllim (tərbiyəçi) aşağıda sadalanan strategiyalardan istifadə edilə bilər:

1. Uşaqların fəaliyyətləri daim müşahidə edilməlidir- Vaxtaşırı olaraq aparılan müşahidələr vasitəsilə bir çox irəliləyişlər əldə edilə bilər ki, onlar müşahidənin

nəticəsindən asılı olaraq digər fəaliyyət növündə də fəal şəkildə iştiraka cəlb edilərlər.

2. Davamlı şəkildə yanaşmanın təmin edilməsi- bu zaman heç kəsə yovuşmayan uşaq özünü daha rahat hiss edəcəkdir.

3. İştirakı asanlaşdırmaq- müəllim (tərbiyəçi) xüsusi qayğı və diqqət tələb edən uşaqların müəyyən bir işdə işirakını həvəsləndirmək məqsədilə müxtəlif strategiyalardan istifdə edə bilər.

4. Pozitiv gücləndirmə - Təbəssüm, baş bulama, yaxud əl çalma böyük bir qrupun qarşısında rəsmi təstiqindən daha çox təsirli ola bilər. Həvəssiz uşağı müəyyən bir işdə iştirak etməyə məcbur etməməli, ancaq ona uşağın fəaliyyətə qoşulmazdan əvvəl ehtiyacı olduğu inamını yaratmaq üçün fərdi diqqət yetirmək son dərəcə mühümdür.

5. Diqqəti gözlənilən nəticənin üzərində cəmləşdirmə- Xüsisi qayğıya ehtiyacı olan uşaqlar üçün hər hansı bir işin yaxud fəaliyyətin son nəticəsini bilməkdən daha çox onun göstərdiyi səyləri qiymətləndirmək daha yaxşıdır.

Xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqların müvafiq proqramları mənimsəməsi tərbiyəçi və ya pedaqoji heyətdən uzun müddət gözlənilən müsbət nəticəyə inamla baxmağı tələb edir, bu halda onlar uşağın inkişafi qayğısına qalmağı borc bilən digər mütəxxəsis və agentliklərlə əməkdaşlıq etməkdən çəkinməməli, və o cümlədən bu çətinlikləri ətraflı şəkildə öyrənməlidirər.

Xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqların özləri kimi, valideynləri də həssas olurlar, ona görə ki, cəmiyyətə daxil olmağa tam hazır deyillər, yaxud cəmiyyət onları qəbul etməyə hazır deyil. Ona görə də, özlərini və öz uşaqlarını müdafiə edərkən, belə insanlar bir qayda olaraq, ya çox əsəbi, ya da ki, çox passiv, öz taleyi ilə barışan, həyata küskün olurlar. Ona görə də belə insanlara kömək etmək daha çox pedaqoqların üzərinə düşür.

Hər hansı bir problemi həll etmək üçün xüsusi qayğıya ehtiyacı olan və tipik uşaqların valideynləri ilə birgə söhbət aparmalı, onlara təhsildə bərabər imkanlar haqqında ətraflı məlumat verməlidir. Tipik uşaqların valideynlərinin bu iclaslarda iştirak etmələri, pedaqoqlar və uşaqlar üçün çox faydalıdır, çünki, tipik uşaqların valideynləri öz uşaqlarına kiçik yaşdan anlatmalıdırlar ki, insanlar müxtəlif cür doğulurlar. Həyata gələn hər bir insan fiziki və əqli cəhətdən çətinliyi olsa belə, cəmiyyətin bərabər hüquqlu üzvüdür. Onların da diqqətə, məhəbbətə, qayğıya, hörmətə ehtiyacları var. Bizlərdən bu cür insanlara kömək və dəstək olmaq tələb olunur. XQE olan uşaqların valideynləri başqaları tərəfindən olan bu qayğını, dəstəyi görəndə özlərini cəmiyyət tərəfindən qəbul olunmuş hesab edirlər. Onlar inanırlar ki, tək deyillər və onlara kömək ediləcək və cəmiyyətin layiqli üzvü kimi qiymətləndiriləcəklər.

ƏDƏBİYYAT

1. Abbasov A. Pedaqogika. B. Mütərcim, 2010
2. Kərimov Y.Ş. Təlim metodları. B.2007
3. Təhsil sisteminin idarə olunmasının pedaqoji-psixoloji problemləri. B.2011
4. Korreksion pedaqogikanın müasir məsələləri. B.2012
5. İnklüziv təhsil. Məktəbəqədər təhsil pilləsi üçün metodik vəsait. B.2013
6. Hüseynova N.T. İnklüziv təhsil. B.2014
7. Xüsusi psixofiziki inkişafa malik uşaqların tərbiyə və təlimi. B. 2016

Məqalənin redaksiyaya daxil olma tarixi: 12.10.2018
Məqalənin təkrar işlənməyə göndərilmə tarixi: 13.12.2018
Məqalənin çapa qəbul olunma tarixi: 27.12.2018
Məqaləni çapa tövsiyə edən sahə redaktorunun (və ya üzvünün) adı:
pedaqogika üzrə elmlər doktoru, professor Museib İlyasov
ADPU-nun Elmi Şurasının 15 aprel 2016-cı il tarixli 15 saylı qərarı ilə çap olunur.